Deze verhouding nu van heer en knecht met haar *gezag* eenerzijds een haar *onderdanigheid* anderzijds, draagt bij het saamwerken ter voorziening in de stoffelijke behoeften der maatschappij en veelszins onderscheiden karakter.

Reeds de taal drukt dit met haar fijnere schakeeringen uit

De algemeene naam van *heer* verbijzondert zich tot boer, baas, meester, patroon, directeur, schipper, kapitein.

Die van *knecht* tot arbeider, knecht, werkman, bediende, matroos.

De algemeene naam van *loon* verbijzondert zich tot loon, salaris, gage.

Maar het onderscheiden karakter ligt ook wezenlijk in de meerdere of mindere mate van verstandelijk overleg dat bij de arbeidskracht, die de knecht aan zijn heer voor het werk verleent, noodig is.

Hoe werktuigelijker de arbeid is, des te minder „geestelijk" in den zin van „intellectueel" zal het karakter der verhouding en dus van het gezag en de onderdanigheid, zijn.

En ook omgekeerd.

Denk slechts in dit opzicht aan een sleepersbaas en zijn knechts en aan den patroon van een groot handelskantoor en zijn boekhouder of zijn correspondent.

Dan, hoe ook verschillend op het stuk van intelligentie, altijd is het bij dit sociaal gezag een regeeren van God door den eenen mensch over den anderen en moet het wezen een onderdanig zijn van den eenen mensch aan den anderen, in gehoorzaamheid aan God, in de vreeze van Christus.

„Gewen u toch aan Hem".

> Gewen u toch aan Hem, en heb vrede; daardoor zal u het goede overkomen.
>
> Job. 22:21.

In het vermaan, dat we ons aan onzen God *gewennen zullen*, ligt een verwijt dat beschaamt. Het is of men tot een kind zeggen zou: „Gewen u toch aan uw moeder!" Dat nu moge van een tweede moeder kunnen gezegd worden, of van een stiefvader of stiefbroeder, maar aan zijn eigen moeder, die ons onder haar hart gedragen heeft, *went* men niet, maar die mint men met al de trouw en de liefde van het kinderhart.

Wennen kunt ge u alleen aan wat u vreemd *was*, of, door vervreemding, *vreemd* is geworden. En daarom, als tot u de toeroeping komt, dat uw ziel, dat uw ik, dat uw innerlijk wezen zich aan uw God zal gewennen, dan zegt dit dat uw Vader die in de hemelen is, u een vreemde was geworden; dat die vervreemding u nu nog bij uw gemeenschap, bij uw verkeer, bij uw omgang met uw God in den weg staat; en dat ge daarom u te beijveren hebt, om u hoe eer hoe beter weer aan uw God te gewennen, opdat zoo deze hindernis voor uw ziel wegga.

Nu heeft dit zich gewennen aan den Heere onzen God natuurlijk niet dezelfde beteekenis, als dat we onder menschen spreken van zich aan iemand wennen.

Onder menschen is van dat zich wennen 't meest sprake, als ge voor het eerst in aanraking komt met iemand van eenigszins vreemden doen, sterk behept met eigenaardigheden en in den omgang weinig innemend. Ons wordt dan de eisch gesteld, dat we ons hierdoor niet laten afstooten; dat we door inschikkelijkheid aansluiting zullen zoeken, en ons voegen zullen naar zijn eenigszins vreemd karakter. Of ook, we spreken van ons wennen aan iemand, die 't zij door verschil in ontwikkeling verre boven ons staat, 't zij door heel ander levenslot een geheel anderen blik op 't leven heeft. Er is dan verschil in neiging en sympathieën, verschil in bezigheid van den geest en gekozen levensdoel. Hem interesseert wat u geen belang inboezemt. En in het groote levensdrama speelt gij in een heel ander bedrijf dan hij.

Bij al zulke ontmoetingen en aanrakingen nu bedoelt dat zich wennen aan iemand, dat we zelf wat zullen inbinden, dat we van onzen eigen aard de scherpe kanten zullen afvijlen, en dat we door plicht van liefde en drang van meeleven gedrongen, in zijn leven zullen ingaan, om hem te verstaan, te begrijpen, en hem alzoo van lieverlede op te nemen in den kring onzer genegenheid.

Maar bij den Heere onzen God is dit van zelf heel anders.

Bij Hem hebben we met onzen God en onzen Schepper, met onzen Heere en onzen Koning, met onzen Vader in de hemelen te doen.

Hier is al wat ons vreemd in Hem is, onze schuld, onze zonde, blijk en teeken dat wij verkeerd staan, vervalscht zijn in onze gewaarwordingen en gevoelens, en dolen in de overlegging van ons hart.

Waren we gelijk we zijn moeten, er zou van vervreemding geen sprake kunnen zijn, dus ook niet van een ons weer aan onzen God gewennen.

Gewen u toch aan Hem! is een oordeel dat over ons gaat, een aanklacht tegen ons zielsbestaan, en tegelijk een heilig vermaan, om weer kind in de gemeenschap met onzen Vader te worden.

— —

Wat nu is in onze dagen het ongeloof? Uit wat oorzaak begint zelfs in geloovige kringen bij meer dan één het stille, rustige vertrouwen in wat God ons geopenbaard heeft, te wankelen?

Men spreekt dan eerst van ondoorgrondelijke geheimnissen; dan van raadselen waarop ons denken stuit; komt er allengs toe, om te twijfelen of het ons geopenbaarde wel juist is, en eindigt tenslotte met driestweg de levensopvatting van ons menschelijk denken als de eenigware tegen Schrift en ervaring over te stellen.

En waarop komt dit nu anders neêr, dan dat men zich vreemd tegenover God en zijn Woord gevoelend, weigert zich aan Hem en zijn doen en zijn Woord te gewennen, en integendeel wil, dat onze God zich veranderen zal en blijken zal te zijn conform ons denken.

Gewent ge u aan Hem, dan moet gij zoolang uzelf veranderen en hervormen, tot ge past bij uw God; en wat de twijfel en het ongeloof wil, is, dat onze belijdenis omtrent God zich zoolang wijzigen zal, tot er een God uit wordt die past bij ons.

Nu was die strijd daarom niet zoo fel en scherp, omdat de levensopvatting der Schrift, althans in haar hoofdlijnen, ook in de wetenschap gold, gold in de publieke opinie, en daardoor gold in de opvoeding en in de betere gesprekken. Het was bijna alleen in de kringen der spotters en der goddeloozen, dat het ongeloof brutaalweg uitkwam.

Wie geloofde werd alzoo in die betere dagen gedragen door den algemeenen levenstoon, en zijn hart werd niet tot verzet geprikkeld. Ook onder de jongeren niet.

Maar thans is dit alles anders geworden. Alle grondbegrippen omtrent God, de Schepping, den val, het werk der Verzoening, het leven na den dood en het laatste oordeel, eens aller gemeengoed, zijn door de Wetenschap losgelaten, in de publieke opinie aan het wankelen geraakt, uit de opvoeding gebannen, en zelfs uit de gesprekken der ernstiger lieden weggegleden.

En dat niet alleen, maar er is allengs een geheel ander stel grondbegrippen voor in de plaats gesteld. Een heel andere belijdenis is opgekomen, een geheel andere catechismus heeft ingang gevonden. Breed vertakt staat de levensopvatting van het ongeloof thans in de publieke opinie tegen de Christelijke belijdenis over.

Bij de vervreemding van onzen God die uit onze zonde kwam, is daardoor thans een tweede vervreemding gekomen, welke ons verlokt naar een levensopvatting, die in opeabaren strijd is met het bestel, het doen en de wijsheid Gods, gelijk ons die in Zijn Woord geopenbaard zijn.

Daardoor is voor velen alles, ja alles in hun God hun vreemd geworden. Ze voelen zich bij God en in Zijn Woord in geen enkel opzicht meer thuis. Het kind herkent zijn Vader niet meer.

En juist daarom heeft de toeroeping: Gewen u toch aan Hem! thans zoo hoog ernstige, zoo dubbele beteekenis verkregen.

Gewen u toch aan Hem! wil thans zeggen: Maak den band, die u aan de wijsheid der wereld bindt, los, en ga weer in met heel uw zinnen en uw peinzen in het bestel en in de hoogheilige gedachten van uw God.

Versta dit nu niet wijsgeerig, maar neem het practisch voor het leven, vooral bij het mysterie des lijdens, waarop ook Elifaz het tegen over Job toepaste; ook al deed hij 't zelf verkeerd.

Het lijden in de benauwing dezer wereld zou geen mysterie voor ons zijn, indien steeds, met zuivere weegschaal, aan een ieder 't lijden op aarde werd toegewogen, naardat hij tegenover God of menschen misdaan had. Er zou dan niet anders in het lijden openbaar worden dan de straf der gerechtigheid, naar strikt recht toegemeten, en voor 't overige zou ieders levenslot gelijk zijn.

En nu ligt in deze gedachte zeer zeker dit onveranderlijk ware, dat er een eeuwige vergelding zijn zal, en dat deze vergelding gaan zal naardat ieder gedaan heeft, 't zij goed 't zij kwaad.

Maar de feil, de fout is, dat men met deze straf en deze vergelding der eeuwige gerechtigheid het mysterie des lijdens hier op aarde verwart. Dat lijden alzoo individueel opvat, en toetst aan ieders persoonlijk levensbestaan en levensgedrag, en nu stuit op het harde feit, dat gedurig een goddeloze ons ergert, wien het welgaat, en sterker haast nog, dat het onze ziel smart als we een vroom kind Gods, een edel karakter, een trouwen dienaar in Christus, die, naar we zeggen zouden, niets misdeed, in de golven van het leed zien verzwolgen.

Dat nu menschen zoo doen, verstaan we nog. Als een tyran den goddeloze eert en de vrome kinderen Gods kwelt, vinden we dat wel vreeslijk, omdat 't toch altoos God is die het toelaat; maar hierin kan men nog berusten. Doch dat God zelf zoo *doet* bij ziekte, in 't levenslot, en door den wreeden dood, dat is en blijft op dit standpunt een steen des aanstoots, waarover men niet heen kan, en dat vermoordde reeds zoo menig wortelloos geloof.

Welnu, van waar komt dit nu anders, dan dat Gods gedachten zoo heel anders zijn dan onze gedachten, en dat wij, in plaats van ons aan zijn bestel te gewennen, hardnekkig onze opvatting van 't lijden tegenover Hem handhaven?

Voor God ligt de individueele toerekening in het laatste oordeel, niet in de straf van den aardschen rechter en veel min nog in het lijden dat Hij over ons gehengt.

Naar luid der Schrift is de zonde niet een kwaad dat aan enkele individuen kleeft, maar een gif, dat heel ons geslacht heeft aangetast. De schepping van den mensch was evenmin individueel, maar schiep een geslacht, heel de menschheid, alle eeuwen door en onder alle natiën één geheel vormend. Niet een groot aantal menschen, die eerst daarna door wetten als anderszins tot één geheel gerekend werden, maar ons *menschelijk geslacht*; waarmit de enkelen voortkomen, en waartoe ze behooren als de twijgen en de bladeren tot den boom.

Om nu dat geslacht der menschen dat Hij schiep, te redden, bracht God tegen dat gif der zonde in onze menschenwereld *het lijden*. Voor Hem is dat lijden een beker van heilig medicijn, dat Hij niet aan den enkelen persoon, maar aan ons geslacht toedient, om de werking van het gif der zonde te stuiten. En nu kiest Hij zelf de priesters en priesteressen uit, die van Zijnentwege geroepen zijn, om dat Sacrament des lijdens aan de wereld te bedienen.

Koos hij daartoe nu enkel de goddeloozen, zoo zouden dezen zich tegen het lijden verharden, en de vromen zouden zich verhoovaardigen op hun sparing. Het medicijn zou geen nut doen. Het zou geestelijk doen versteenen. Schade voor winste brengen.

Neen, Hij roept, om dat lijden te dragen, allereerst de besten, de vroomsten, de edelsten op. Zijn profeten en zijn martelaren. Juist daardoor gaat de heilige werking van het medicijn uit, en het doet datgene waartoe Hij 't besteld heeft.

Het Kruis brengt hier de verklaring.

Alzoo lief heeft God *de wereld* gehad, dat Hij haar zijn eengeboren Zoon gaf. Persoonlijk staat Jezus geheel buiten de zonde. Hij is niet alleen de vroomste, de edelste, de beste onder alle kinderen der menschen, maar de Zoon des menschen, en op hem komt het wee des lijdens neêr, gelijk nooit eenig mensch het gedragen heeft. En nooit is van eenig lijden onder de kinderen der menschen een werking tot redding uitgegaan gelijk van zijn Kruis.

En daarom, in dat Kruis ligt hier de gedachte Gods, ligt het bestel Gods, en de wijsheid Gods.

Al wie nu zijn eigen leed en 't lijden der wereld verstaan wil, moet aan dit bestel, aan deze gedachte en aan deze wijsheid Gods *zich gewennen*.

En wie dat doet, die *heeft* zijn hemelsche vertroosting, ja, die kan *danken* dat de beker des lijdens ook hem niet voorbij ging.

Hij voelt zich priester, om achter den eenigen Hoogepriester aan gaande, in den naam des Heeren het sacrament des lijdens te bedienen.

Amsterdam, 24 Nov. 1905.

Het recht der vrijzinnigen.

In de rede, die Prof. Eerdmans te 's-Gravenhage hield om het goed recht der vrijzinnigen op een predikantsplaats te bepleiten, wees hij op tweeërlei. Vooreerst, dat het onbillijk is een deel van de gemeente stelselmatig te berooven van de gelegenheid om aan haar godsdienstige behoefte te voldoen. En ten tweede, dat de modernen op tal van plaatsen, waar zij de meerderheid in handen hebben, zooals Nijmegen, Zaandam enz. toch ook orthodoxe predikanten beroepen hebben, daarmede een beschamend voorbeeld van ware vrijzinnigheid aan de orthodoxen gevende.

Terecht wijst Ds. Eringa in de *Gereformeerde Kerk* op twee zwakke plaatsen in dit schijnbaar gepantserde betoog. De liberaliteit der modernen, die in sommige kerken wel een of twee orthodoxe predikanten dulden willen, heeft een zeer bedenkelijk bijsmaakje, wanneer men weet, dat achteruitgang in de kerkelijke collecte hier vaak den doorslag gaf. En ten tweede kan de moderne, die de kerk beschouwt als een allegaartje, waarin alle richtingen naast elkaar behooren op te treden, hier metterdaad liberaler zijn dan de orthodoxe, die in de moderne predikanten verleiders der schare ziet, die in de schaapskooi van Christus niet geduld mogen worden.

Het kerkbegrip maakt hier scheiding. Wie vasthoudt aan een *belijdende* kerk, kan geen bestrijders van Gods Woord en de belijdenis in de Kerk dulden. Van een *recht*, dat de modernen zouden hebben om in een Christelijke Kerk door ouderlingen en predikanten vertegenwoordigd te worden, kan op christelijk standpunt geen sprake zijn.

Maar hoezeer we dit alles Ds. Eringa toestemmen, en hem danken, dat hij zoo juist en waardig dit pleit heeft gevoerd, toch schuilt de fout hierin, dat de modernen als lid der Kerk worden erkend, terwijl men hun belet een predikant naar hun keuze te gaan hooren.

Daarin ligt een krenking van het rechtsbesef, die nog stuitender wordt, wanneer men bedenkt, dat door de kerkelijke belasting de modernen gedwongen worden de traktementen der orthodoxe predikanten mee te helpen betalen, zonder dat met hun wenschen gerekend wordt.

Uitweg uit dit kerkelijk moeras ligt alleen in een *modus vivendi*, waarbij elk der groepen zich zelfstandig organiseert en haar eigen predikanten kiest.

Van een orthodoxen kerkeraad wordt dan niet langer geëischt, wat hij om der conscientie wil niet doen kan of mag, en aan de onbillijkheid, dat een deel der gemeente wel meêbetaalt voor het tractement, maar geen invloed heeft op de predikantskeuze, wordt dan van zelf een einde gemaakt.

Een aanmerkelijk tekort.

Onze Zendingsdeputaten staan opnieuw voor een aanzienlijk tekort.

De gewone inkomsten uit collecten en anderszins zijn reeds niet voldoende om de gewone uitgaven te dekken.

Daarbij komt, dat Zendingsdeputaten dit jaar voor buitengewone uitgaven staan. De uitzending van den Directeur van de Keuchenius-school eischt een *f* 4000. De vervanging van Ds. Bakker door Ds. K. van Dijk maakt, dat de generale kas nog een *f* 4 000 heeft te betalen. Terwijl eindelijk de ramp op Soemba eveneens een *f* 4.000 vraagt om gebouwen enz. te herstellen. Natuurlijk zijn dit uitgaven, die slechts eens terugkeeren. De reorganisatie van de Keuchenius-school, die *f* 8.000 vraagt, is hiermede afgeloopen. En een ramp als op Soemba voorviel, kwam in de annalen onzer zending nog niet voor. De extra post van *f* 12 000 op de begrooting is dus metterdaad een buitengewone uitgave, die buitengewone offervaardigheid noodig maakt.

Deputaten hebben daarom gebruik gemaakt van de bevoegdheid door de Synode van Utrecht hun verleend, en een extra-collecte uitgeschreven die door alle Kerken liefst vóór Kerstmis moet gehouden worden.

Ongetwijfeld wordt hiermede een zware last gelegd op onze Kerken, die toch met extra-collecten reeds overbelast zijn. Maar de liefde voor de Zending zal ook die offers gewillig doen dragen. Zendingsdeputaten deden nog nooit te vergeefs een beroep op de offervaardigheid onzer Kerken. En ook ditmaal zal de *f* 12 000 er wel komen vóór Kerstmis, wanneer niet een Kerkeraad zich aan deze eereschuld onttrekt.

Caveant consules.

De moderne richting geeft in den laatsten tijd teekenen van een vernieuwde actie om het verloren terrein op kerkelijk gebied te herwinnen.

Kampen, waar jarenlang de orthodoxie onbetwist de macht in handen had, werd bij verrassing genomen. In alle stilte werden de maatregelen beraamd, die aan de modernen de victorie zouden bezorgen. Jan Kap en zijn maat, die anders om kerk noch godsdienst geeft, werden ter stembus opgezweept. En het gevolg was, dat bij de verkiezing van de gemachtigden in het kiescollege de candidaten der modernen met vlag en wimpel er doorkwamen. Indien een volgend jaar de orthodoxen niet beter oppassen, is het kiescollege om en valt dit bolwerk der orthodoxie den modernen in handen.

Ook op *Enkhuizen* was de aanslag gemunt. De modernen sloten daar met de Evangelischen een verbond. Het voorbeeld van Kampen had moed gegeven. Met propagandabiljetten, als gold het een politieke verkiezing, werd druk gewerkt. Het schild der „vrije vroomheid" werd opgeheven. En al gelukte hier de aanslag niet, toch toonde het kleine stemmencijfer, waarmede de meerderheid door de orthodoxe candidaten behaald werd — het scheelde slechts 10 stemmen — hoe groot het gevaar was geweest.

En evenzoo is er thans actie in *'s Gravenhage*. De Vereeniging van Vrijzinnige Hervormden heeft verzocht, dat er in de vacature van Dr. Van Nes een modern predikant mocht beroepen worden en daartoe een zestal predikanten aan het kiescollege aangeboden, wier namen dan ook op het grostal zijn geplaatst. Bovendien is Prof. Eerdmans, de woordvoerder der moderne richting, persoonlijk in Den Haag opgetreden om daar de „rechten der vrijzinnigen" te bepleiten en der „Haagsche orthodoxie" hare „plichten" voor te houden; welke plichten dan daarin bestaan zouden, dat een modern predikant in Den Haag moest beroepen worden.

Of deze hernieuwde actie, gelijk men in *De Hervorming* schrijft, te danken is aan de overwinning door de vrijzinnigen bij de politieke stembus op ons Christelijk Ministerie behaald, laten we in het midden. Voor de orthodoxen in de Hervormde Kerk, die „uit liefde voor de Vaderlandsche Kerk" het Ministerie-Kuyper lieten vallen, kan een dergelijke uitlating dienst doen als waarschuwing. De „Vaderlandsche Kerk" heeft van het zich weer machtig voelend liberalisme niets dan ellende te wachten. En al mag het oorzakelijk verband niet zoo duidelijk zijn, als *De Hervorming* meent, toch valt het niet te ontkennen, dat de politieke nederlaag van dezen zomer ook op kerkelijk gebied zijn invloed zal doen gevoelen.

Onze orthodoxe broeders zullen daarom wel doen met op hun *qui vive* te zijn. Het overwicht, dat ze thans in de meeste steden hebben, berust niet op hun eigen getalsterkte, maar op de onverschilligheid der groote massa. En zoodra die massa wordt opgehitst onder allerlei schoonklinkende leuzen van recht en billijkheid, zal nog menige verrassing als te Kampen worden beleefd. Men heeft het modernisme in zijn kracht onderschat. Al mag de raming der *Hervorming*, dat de modernen over ¼ of ⅓ der leden van de Hervormde Kerk beschikken, te groot zijn, stellig kunnen ze op menige plaats de macht in handen krijgen, wanneer de ongeloovige en aan alle liefde voor de kerk gespeende massa zich voor een oogenblik aan hunne zijde schaart, niet uit liefde voor de „vrije vroomheid", maar uit haat tegen de „fijnen".

Zendingsconferentie.

De jongste Zendingsconferentie 27 October te Amsterdam in Bellevue gehouden, deed opnieuw in het licht treden, hoe scherp ook op Zendingsgebied de beginselen tegenover elkander staan.

Prof. Kruyf, de emeritus hoogleeraar in Groningen, verdedigde op utiliteitsgronden, dat in ons land aan de genootschappelijke boven de kerkelijke zending de voorkeur moet worden gegeven, al erkende hij dat de „ordening" der zendingsdienaren van de Kerk behoorde uit te gaan. In een drietal stellingen vatte hij zijn gevoelen aldus saam:

I. Aangezien in de Schriften des N. Verbonds geene Zendingsmethode wordt voorgeschreven, kan niet worden uitgemaakt of de „Kerkelijke" boven de „Genootschappelijke" Zending de voorkeur verdient.

II. Dewijl hier te lande, na het ontstaan der nieuwere Zending, de „Genootschappelijke" Zending op den voorgrond kwam, achten wij het, om verschillende redenen, niet geraden, haar door de „Kerkelijke" te vervangen.

III. Dit neemt echter niet weg de noodzakelijkheid, dat de verschillende Kerken de hand blijven reiken aan den arbeid, door de Zendingsvereenigingen verricht, terwijl het wenschelijk zou zijn dat de Kerkeraden van gemeenten, in welker midden eene uitzendende Vereeniging haar zetel heeft, door de Synoden dier Kerken gemachtigd worden de uitgaande Evangelieboden te ordenen.

Bij wijze van antithese had Ds. A. H. Roose van Rotterdam daartegenover de kerkelijke zending verdedigd. Zijn stellingen luidden:

I. Aangezien in de eerste tijden van het Christelijk gemeenteleven nog geen onderscheiding van Kerk en Genootschap voorkomt, kan er in de Schriften des N. Verbonds uit den aard der zaak geen verschil tusschen Kerkelijke en Genootschappelijke Zending gevonden worden — doch de wijze, waarop de openbaring van het gemeenteleven beschreven wordt, pleit voor de opvatting, dat het Zendingswerk behoort gedaan te worden door de Kerk.

II. Wanneer, zij het ook na een tijdperk van Genootschappelijke Zending, de leden der Kerk tot het besef komen, dat de uitvoering van het Zendingswerk behoort tot de roeping der Kerk, zijn zij gehouden die roeping te volgen.

Het is dan de eere van de geloovige leden der Kerk, dat zij, zoolang de Kerk haar roeping verzuimde te volgen, als Vereenigingen het werk der Kerk hebben gedaan.

III. Als het Genootschap zendt, moet het Genootschap ordenen, en als de Kerk zendt, moet de Kerk ordenen. Wie zendt moet ordenen. De kerk kan niet ordenen voor de Vereeniging.

Het zwakke punt schuilt hier natuurlijk in de eerste stelling. Het kostte Dr. L. H. Wagenaar in Middelburg dan ook niet veel moeite uit de Schrift aan te toonen, dat de zending volgens het bevel van Christus en den eersten zendingsarbeid der gemeente te Antiochie wel degelijk van de Kerk behoort uit te gaan, en niet van een genootschap.

Naar het getuigenis van hen, die de conferentie bijwoonden, was de algemeene indruk, dat Dr. Wagenaar met zijn Schriftbewijs het sterkst stond.

Het verblijdt ons, dat ook van Gereformeerde zijde aan deze conferentie wordt deelgenomen, om in dezen breederen kring voor onze beginselen te getuigen.

Allerwegen zal ook in de Hervormde Kerk wel de overtuiging veldwinnen, dat niet aan particuliere genootschappen, maar aan de Kerk het bevel van Christus gegeven is: Predik het Evangelie aan alle creaturen.

Waardeerend oordeel.

Het is niet mogelijk de welwillende beoordeelingen, die in vakbladen zoowel binnen- als buitenslands van de dissertatiën der kweekelingen van de Vrije Universiteit gegeven worden, hier steeds over te nemen. Gerust mag getuigd worden, dat elke Universiteit er trotsch op zou wezen, dat de eerstelingarbeid harer doctoren een zoo gunstig onthaal vond. Over gebrek aan waardeering heeft de Vrije Universiteit in dat opzicht nooit te klagen gehad.

Als bewijs geven we ditmaal de recensie, die Ds. P. van Wijk Jr., in het Tijdschrift *De Rijnsche Zending*, 1905 No. 3 gaf van de dissertatie van Dr. B. J. Esser, handelende over *Zending en Polygamie*.

Na eerst zijn verontschuldiging te hebben aangeboden dat de recensie zich zoolang wachten liet, gaat Ds. van Wijk aldus voort:

> Trouwens, het is geen vlugschrift, dat voor een korten tijd de belangstelling trekt van het lezend publiek, en dan weêr vergeten wordt; integendeel, het is een boek, dat blijvende waarde heeft, maar voor een beperkten kring van lezers, voor hen namelijk, die liefde voor de Zending hebben, en die de groote vragen, welke in de practijk der Zending zich voordoen, overdenken en bestudeeren. Voor hen is in dit werk een schat van materiaal verzameld, dat met dankbaarheid gebruikt zal worden door ieder, die over het vraagstuk der polygamie zich een oordeel zal willen vormen.

Vervolgens wordt een breed overzicht van inhoud en strekking van dit proefschrift gegeven, waarbij vooral geroemd wordt de volledigheid der litteratuur-opgave:

> Heeft het onderzoek naar dit alles den schrijver veel arbeid gekost, een berg van lectuur heeft hij moeten doorworstelen, waar bij tot de nieuwere Zending, inzonderheid van de 19de en 20ste eeuw, kwam. Hoe dikwijls is het vraagstuk van de polygamie niet besproken op groote en kleine Conferenties, in menigte van tijdschriften, in de berichten en beschouwingen van zendelingen, die in de practijk van hun werk ermede in aanraking kwamen! Het komt mij voor, dat weinig belangrijks aan de opmerkzaamheid van den schrijver ontgaan is, en dat alles wat nadenken en ervaring op de verschillende zendingsvelden geleerd hebben, door hem is verzameld geworden.

Terwijl de recensent ten slotte zijn oordeel aldus saâmvat:

> Het is niet mogelijk weêr te geven alles wat de geleerde schrijver ons aanbiedt. Hij heeft uit systematische werken (dogmatiek, ethiek, zendingstheorie e. a.), verslagen en instructies van zendings conferenties en -corporaties, uit mededeelingen van zendelingen e. a. een schat van wetenswaardige bijzonderheden medegedeeld, met verbazende belezenheid, groote nauwkeurigheid en volkomen onpartijdigheid.
>
> Tot discussie geeft het boek ook weinig aanleiding. Dr. Esser merkt op dat er drieërlei standpunt tegenover de polygamie kan worden ingenomen; hij noemt ze de *annulatie methode*, die van de *nietigheid* van het polygamisch huwelijk uitgaat; de *legitimiteits-methode*, die zijne *wettigheid* aanneemt, en de *catechumenaats-methode*, volgens welke de polygamisten als *aanhangers* moeten worden aangenomen, maar niet gedoopt mogen worden. Hij kiest geen partij, en, als hij aan het einde, als conclusie, zijne meening weergeeft over den stand van het vraagstuk, dan lezen wij, op iets meer dan één bladzijde, vijfmaal: *het schijnt* (blz. 172 en 173 *not*).
>
> Eene aanwijzing hoe moeielijk en ingewikkeld het probleem is.
>
> Ik voor mij heb den indruk, die ook door het lezen van Dr. Esser's boek versterkt is, dat, waar het Woord Gods geene zekere aanwijzing geeft hoe gehandeld moet worden, de leidingen van den Geest Gods hoe langer zoo meer der kerk zullen leeren dat Matth. 19:3—9 ook hier van toepassing is, en dat het beginsel van het oude kerkrecht, door Dr. Esser genoemd (blz. 13), blijft gelden: *In baptismo dimittuntur peccata, non solvuntur conjugia.* (Door den H. Doop worden de zonden vergeven, niet de huwelijken ontbonden).

Het vraagstuk blijft aan de orde voor de zendingsgemeente. Het is eene eere voor de Vrije Universiteit, dat haar leerling eene bijdrage heeft gegeven, die de bestudeering ervan gemakkelijker en vruchtbaarder maken kan.

Dit oordeel van een op Zendingsgebied zoo hoogstaande autoriteit als Ds. Van Wijk is en voor Dr. Esser en voor de Vrije Universiteit een eere.

Getuigenis.

Prof. Honig van Kampen zendt ons het volgende schrijven, dat we gaarne hier een plaats verleenen:

Geachte Redactie,

Waar gij in Uw artikel „Geen nabootsing" ook mijn naam noemt, daar zou misschien uit mijn stilzwijgen kunnen worden afgeleid, dat ik over de feestvreugde van het Studentencorps aan de Vrije Universiteit anders oordeelde dan gij. Daarom wil ik, al is het overigens niet stipt noodig, bij dezen gaarne in 't publiek verklaren, dat ik hetgeen door U over dit feest is gezegd, van het begin tot het einde onderschrijf. Het zou dan ook grootelijks onrecht zijn uit het, mede door U gewraakte, verslag af te leiden, dat op onbetamelijke wijze uiting was gegeven aan de vreugde, die ons aller hart vervulde.

Met de meeste hoogachting heb ik de eer te zijn

Uw dw. dr. en hr.
A. G. Honig.

Kampen, 22 Nov. 1905.

Voor dit getuigenis zeggen we Prof. Honig dank.

De quaestie kan hiermede nu wel als afgedaan beschouwd worden.

Uit de Pers.

Deelden we onlangs mede, hoe de *Banner of Truth* onder redactie van Ds. Beets, in Amerika, zijn hartelijke instemming betuigde met de besluiten der Utrechtsche Synode, niet minder blijkt Prof. Ten Hoor met de beslissing inzake de leergeschillen ingenomen te zijn.

Het volgende citaat uit de *Gereformeerde Amerikaan*, ontleend aan *De Wachter*, moge dit toonen:

De synode der Geref. Kerken in Nederland heeft een zeer belangrijk besluit genomen aangaande de ook onder ons aanhangige leergeschillen. Tot onze groote blijdschap kunnen wij ons geheel vereenigen met de verklaring der synode aangaande de vier punten der leer n.l. het infra- en supralapsarisme, de eeuwige rechtvaardigmaking, de onmiddelijke wedergeboorte en de onderstelde wedergeboorte als grond voor den doop. Na velerlei onaangename ervaringen is het ons werkelijk een genot en een reden van dankbaarheid aan den Heere, dat Hij de synode van Utrecht tot zulk een besluit heeft geleid.

Dit besluit heeft voor onze kerk kerkrechterlijk wel geen bindend gezag omdat de synode, die dit besluit nam, geene vertegenwoordiging was van onze kerk, toch heeft het voor ons groote beteekenis. Indien wij ons allen er mede kunnen vereenigen, kunnen wij den strijd over deze leerpunten thans staken. Wij althans kunnen in dit besluit geen enkele zaak vinden, waartegen wij zouden willen strijden. En wij hopen van ganscher harte, dat allen in onze kerk zich met deze uitspraak kunnen vereenigen. Wij bedoelen, met deze uitspraak over de vier leerpunten genomen in haar geheel. Want indien iemand zegt: met die uitdrukking ben ik het wel eens, maar met die andere niet, dan zijn wij weer even ver als te voren. Men mag geen uitdrukking losmaken uit het verband van het geheel, om dan daarmee zijn eigen meening te verdedigen. Men moet elke uitdrukking letterlijk nemen in de beteekenis zooals die uit het geheel blijkt.

De synode bedoelde blijkens haar eigene verklaring niet een beslissende uitspraak over de geschillen te doen, maar alleen eene korte verklaring te geven over de betrokken punten, en dit ter geruststelling der conscientien, en om alle eenzijdigheid in het voorstellen van sommige leerstukken te voorkomen. Uit deze uitspraak volgt dus niet dat er over de vraagstukken, die met deze punten in verband staan, niet meer mag geschreven worden. Het schriftonderzoek is ook op deze punten nog niet aan het einde. Wij hadden ons voorgenomen om in een volgende reeks van artikelen deze leerstukken elk afzonderlijk uit een exegetisch, historisch en dogmatisch oogpunt te behandelen, doch na dit besluit der synode in Nederland komt het ons verstandiger voor om dit plan vooreerst niet uit te voeren, tenzij sommigen onder ons zich niet met het genoemde besluit mochten kunnen vereenigen.

Wat ons aangaat, ons doel dat wij met ons schrijven ons hadden voorgesteld, is door het besluit der synode bereikt. Wij hebben meer dan eens verklaard, dat wij er geen bezwaar tegen hadden, dat sommigen persoonlijk het supra voorstonden, maar wij meenden te moeten opkomen tegen de eenzijdigheden en overdrijvingen, die niet weinigen in Nederland en ook enkelen onder ons in spreken en schrijven begonnen te leeren en te verdedigen. Deze eenzijdigheden kwamen vooral uit in de volgende stellingen:

1. De supralapsarische opvatting is eigenlijk *de* Gereformeerde leer, en het infralapsarisme heeft allerlei ketterijen ten gevolge.
2. De eeuwige rechtvaardigmaking is iets anders dan de eeuwige Borgstelling van Christus in den Raad des vredes.
3. De wedergeboorte is onmiddelijk in dezen zin, dat zij door den H. Geest gewerkt wordt geheel los van het Woord.
5. De onderstelde wedergeboorte is de grond voor den kinderdoop.

Zien wij nu eens wat de synode op deze punten zegt. Aangaande punt 1 zegt zij: »Onze belijdenisschriften volgen zeker ten opzichte van het leerstuk der uitverkiezing de infralapsarische voorstelling."

»Het is diensvolgens wel niet geoorloofd de supralapsarische zienswijze als *de* leer der Geref. Kerken in Nederland voor te stellen."

Aangaande punt 2 zegt de synode, dat de uitdrukking eeuwige rechtvaardigmaking moet opgevat worden in den zin van de eeuwige Borgstelling van Christus. Letterlijk zegt zij: »Wat voorts de zaak zelve (d. i. de eeuwige rechtvaardigmaking) aangaat, dat al onze kerken van harte gelooven en belijden, dat Christus in den Raad des vredes van eeuwigheid zich als Borg voor zijn volk gesteld heeft en hun schuld op zich heeft genomen". En voorts handhaaft de synode t begrip rechtvaardigmaking, zooals het in onze belijdenis voorkomt.

Aangaande punt 3 zegt de synode: »Dat deze wederbarende werking des H. Geestes echter niet in dien zin mag losgemaakt worden, van de prediking des Woords alsof beide van elkander gescheiden zouden zijn." En verder zegt zij: »Dat het Evangelie een kracht Gods tot zaligheid is een iegelijk die gelooft, en dat bij de volwassenen de wederbarende werking des H. Geestes de prediking des Evangelies vergezelt".

Aangaande punt 4 zegt de synode: »Dat het echter minder juist is te zeggen, dat de doop aan de kinderen der gelooviger bediend wordt op grond van hun onderstelde wedergeboorte, omdat de grond van den doop is het bevel en de belofte Gods". En aan het slot van dit punt zegt zij nog: »Intusschen meent de synode, dat de stelling, dat elk uitverkoren kind daarom reeds voor den doop wedergeboren zou zijn, noch op grond van de Schrift noch op grond van de Belijdenis te bewijzen is, dewijl God zijne belofte vervult naar zijn vrijmacht op zijn tijd, hetzij voor of onder of na den doop".

Tot onze groote blijdschap kunnen wij ons met al deze verklaringen van harte vereenigen. Ook wat de synode zegt aangaande de prediking en de catechisatie over deze punten is geheel naar ons hart. Doch zoolang het in ons midden niet blijkt noodig te zijn, om daarop weer onze aandacht te vestigen, kunnen wij deze uitspraken wel laten rusten.

Ook hetgeen de synode van de andere zegt kunnen wij aanvaarden. Als zij verklaart, »dat de eene (d. i. de supralapsarische zijde) meer den nadruk legt op de souvereiniteit Gods, op de eeuwigheid en onveranderlijkheid van Gods raadsbesluit, op de almachtige werking Gods in het werk der genade, en op de vastheid van het verbond der genade", dan hebben wij tegen deze waarheden geen enkel bezwaar. Welk Gereformeerd mensch zou het daarmede niet van ganscher harte eens zijn. Als *dat de* beteekenis is van het supra, dan verklaren wij, dat wij een supraman willen zijn als de beste. Doch wij meenen, dat wij daarbij tegelijk even sterken nadruk kunnen leggen op wat de synode de andere zijde noemt, nl. »op de schuld van den mensch, op de uitvoering van Gods raadsbesluit in den tijd, op de middelen, waarvan God zich in het werk der genade bedient, en op de persoonlijke toeeigening van de weldaden des verbonds".

Als de synode verder zegt, dat het niet geoorloofd is, zoom iemand, die voor zichzelf het supralapsarische gevoelen voorstaat, daarom te bemoeilijken, aangezien de synode van Dordt over dit geschilpunt geen uitspraak heeft gedaan", dan kunnen wij ook hiermede instemmen, zooals wij meer dan eens in het openbaar hebben betuigd.

De Synode zegt vervolgens, dat de zaak, die door de term: eeuwige rechtvaardigmaking aangeduid wordt, is de eeuwige Borgstelling van Christus in den Raad des vredes. Als dit *de* beteekenis is van deze leer en daardoor niets anders aangeduid wordt, dan kan een Gereformeerde daartegen wat de zaak betreft niet het minste bezwaar hebben, maar moet er hartelijk mede instemmen.

Zoo is het ook met het volgende punt, n.l. de onmiddellijke wedergeboorte. Als deze term alleen dient om de Roomsche en Luthersche opvatting van de werking der genademiddelen te ontkennen, maar niet om de wederbarende werking des H. Geestes los te maken van het Woords Gods, dan is zakelijk ook hiertegen geen bezwaar in te brengen.

En wat de Synode eindelijk zegt aangaande den geestelijken staat van het zaad des verbonds, kunnen wij de nadere verklaringen, die daarbij gegeven worden, geheel overnemen.

Den weg tot verdere ontwikkeling van de waarheden, die met deze punten in verband staan, heeft de synode open gehouden. Zij heeft echter perken gesteld binnen welke die verdere ontwikkeling zich te houden heeft. En juist dit brengt ons een schrede vooruit. Hierdoor is alle sub,ectieve sympathie en neiging tot eenzijdigheid teruggedrongen. Bij het stellen van deze perken is men niet willekeurig te werk gegaan; men heeft de nadere bepalingen niet van buiten af bijgebracht maar heeft ze aan de Belijdenis zelve ontleend. En op deze wijze alleen wordt een gezonde ontwikkeling van onze Belijdenis mogelijk.

Voor de practijk geeft de synode een viertal ernstige waarschuwingen, die wij ter harte moeten nemen. Dan zal vrede en aangename rust met den zegen des Heeren ook onze Kerk verblijden.

Zoo blijkt dat ook in Amerika de beide tegenover elkander staande groepen zich met de Utrechtsche besluiten van harte kunnen vereenigen.

De Utrechtsche Synode heeft door haar verzoenenden geest een uitnemend werk verricht, niet alleen voor de kerken in ons vaderland, maar ook voor de kerken in Amerika, die met de onze in zoo nauw verband staan.

Moge ook aan de overzijde van den Oceaan de vrede nu duurzaam geteekend zijn.

Officieele Berichten.

Classis Gorinchem.

Voor de particuliere Synode, die in Januari zal gehouden worden, werden in hare vergadering van 2 November door de classis Gorinchem afgevaardigd: D.D. I. E. Reijenga en J. F. Jonkers, primi, en D.D. C. J. Kapteijn en Steph. Vos, secundi; ouderlingen C. van Houwelingen en G. den Hartogh, primi, en C. van Mourik en W. Slob Jr., secundi.

Namens de classis,
Ds. H. Haspers, *Scriba.*
Hardinxveld.

— —

Aan den avond van Donderdag 16 Nov. jl. was der Geref. kerk van Katwijk aan Zee een feesture bereid. Zij mocht in gebruik nemen haar nieuw, ruim, keurig-ingericht kerkgebouw. Nadat eerst onze geliefde leeraar, Ds. J. J. Impeta, een korte predikatie had gehouden over deze woorden uit Jesaia 56 vs. 7: „Ik zal ze verheugen in mijn bedehuis", spraken de classis-broeders Ds. Meijering, Ds. Renkema en Ds. De Jong de zeer groote schare hartelijk toe. Het was een genotvolle ure. Ruste des Heeren zegen in toenemende mate op leeraar en gemeente.

Namens den Kerkeraad:
J. Parlevliet Lzn., *Scriba.*

P. S. De kerkeraad wenscht ten geschenke te geven aan eene onzer minder bedeelde zusterkerken eenige kronen met petroleumlampen voorzien, een Statenbijbel enz., op voorwaarde dat die kerk zelve zorgt voor de verzending. Men adresseere zich met franco brieven (postzegel voor antwoord) aan den heer W. Tom Wzn., Burgerdijkstraat te Katwijk aan Zee.

Kort verslag der classe Woerden, 9 November 1905.

Ds. Van Dijk praeses.

Een schrijven van een broeder uit Vries wordt voor kennisgeving aangenomen.

Uit het rapport der kerkvisitatoren blijkt, dat de kerken zich in voortgaanden bloei mogen verblijden.

Voor de kerk van Nieuwveen wordt eene commissie benoemd, om te komen tot een vast plan voor de toekomst.

De kerk van Aarlanderveen heeft hare vaste bijdrage voor de Zending aanmerkelijk verhoogd.

De kerk van Leimuiden betuigt haren dank voor den uitslag harer collecte in de kerken gehouden tot het oprichten van een school met den Bijbel.

De kerk van Alphen wordt van advies gediend in twee tuchtzaken, en de kerk van Nieuwkoop in een geschil.

De kerk van Oudshoorn wordt aangewezen om uit het rapport der kerkvisitatoren jaarlijks te boeken de uitgaven en de inkomsten van elke kerk.

De grenzen worden geregeld tusschen Ter Aar, Zevenhoven en Nieuwkoop.

De concept-wijziging van het huiselijk reglement wordt aan eene commissie opgedragen.

De deputaten voor den verschillenden arbeid in de classe worden gecontinueerd, met toevoeging van Ds. Schoemaker als tweede secundus voor kerkvisitatie.

Voor de prov. Synode te Vlaardingen op 30 Januari 1906 worden benoemd: primus Ds. Schoemakers en Ds. Van der Heijden, ouderlingen v. Muijswinkel en Eigeman; secundus Ds. J. Brouwer en H. van Dijk, ouderlingen Bol en Dam.

De vacatuurbeurten worden aldus geregeld:

Ter Aar: Dec. Ds. Schoemaker, Jan. Ds. v. d. Heijden, Febr. Ds. v. Lonkhuizen.

Noorden: Dec. Ds. v. Lonkhuizen, Jan. Ds. Gunst, Febr. Ds. Van Dijk.

Nieuwkoop: Dec. Ds. Roffijberg, Jan. Ds. Breukelaar, Febr. Ds. Vcogel.

Nieuwveen: Dec. Ds. Kajan, Jan. Ds. Brouwer, Febr. Ds. Van der Voet.

De roepende kerk van Waarder,
Op last der classe,
C. S. van der Voet, *Scriba.*

Kort verslag van de vergadering der classis Brielle, gehouden 9 Nov. 1905.

1. De vergadering wordt op de gewone wijze geopend.
2. Al de kerken zijn wettig vertegenwoordigd, uitgenomen die van Melissant, wier afgevaardigden door ziekte en werkzaamheden werden verhinderd.
3. De Notulen der vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.
4. De vergadering benoemt een commissie, om zich met den betrokken kerkeraad en Dep. Syn. in betrekking te stellen inzake regeling van de aangelegenheden der „Geuzenkerk" te Brielle.
5. Uit een mededeeling blijkt, dat door saamwerking met twee genabuurde kerken een sinds jaren hangend geschil in een der kerken tot een goed einde is gebracht.
6. Inzake heidenzending besluit de classis saamwerking te zoeken met de classis Rotterdam tot uitzending van een reserve D. d. W. naar Java.
7. Een hartelijk woord van gelukwensch wordt door den Praeses gesproken tot een van de Dienaren des Woords, die onlangs een dubbel jubileum mocht vieren; wat door dezen werd beantwoord.
8. Uit het rapport van de kerkvisitatie blijkt, dat twee kerken financieel zeer achteruit gaan, zóó, dat een er van zich genoopt ziet den steun der classis in te roepen. Naar den toestand aldaar zal vanwege de classis een onderzoek worden ingesteld.
9. Naar aanleiding van een beroep door een der kerken op een D. d. W. uitgebracht, waarin de consulaat niet is erkend, wordt gevraagd naar de rechten en verplichtingen van een consulaat tegenover de kerk, aan welke hij als zoodanig is toegevoegd. De gevraagde inlichtingen worden gegeven.
10. Naar de Prov. Syn. v. Z. Holl, op 30 Januari 1906 worden afgevaardigd D. D. Sieders en Meijnen, met de ouderlingen A. W. Schippers en J. C. Borgdorff. Als hunne secondi worden aangewezen D. D. Delfos en Greijdanus, met de ouderlingen A. Schipper en P. v. Drunen.
11. Op een zeer richtige uitvoering der huishoud. regeling wordt aangedrongen; terwijl de punten van behandeling op het Agendum breedvoeriger dan tot hiertoe zullen worden vermeld.
12. De wenschelijkheid wordt uitgesproken, dat na de splitsing der Prov. Z.-Holland, in het zuidelijk deel tot een andere regeling der classen worde overgegaan.
13. De rondvraag naar art. 41 D. K. levert geen bijzonderheden op.
14. De gelden worden door den Quaestor verrekend en geïnd.
15. De kerk van Spijkenisse wordt aangewezen de eerstvolgende vergadering der classe bijeen te roepen.
16. Met dankgebed wordt de vergadering gesloten.

Op last der classe v. n.
A. Delfos, *Act.*

Buitenland.

Duitschland. Protest tegen het beroep van Pastor Röhmer.

Het is niet doenlijk, een geregeld verslag te geven van den strijd, die in de Evangelische kerk ontstaan is door hetgeen de „Fall" van de predikant Mauritz te Bremen en van den predikant Dr. Fischer te Berlijn genoemd wordt. Het regent protesten tegen het optreden van deze en dergelijke leeraars, en daarbij wordt dan gewoonlijk het „Kirchenregiment auf allen seinen Stufen" uitgenoodigd alle predikanten, die het Evangelie met hardnekkigheid bestrijden, bealist te wederstaan en ze uit hun ambt te ontslaan, wanneer het blijkt, dat alle „Seelsorgerlichen" middelen vruchteloos bleven. Doch het blijft bij protesteeren en verzoeken. Het blijkt niet, dat iemand een weg weet aan te wijzen, waardoor de kerken gevrijwaard kunnen worden voor aanvallen, die gedaan worden op de belijdenis der kerk, wanneer het duidelijk wordt, dat al het protesteeren en het indienen van verzoekschriften ten slotte tot niets leidt. Het denkbeeld, dat de kerk moet losgemaakt worden van den band die haar aan de hooge overheid bindt, om tot betere toestanden te geraken, vinden wij noch in de Luthersche bladen, die wij lezen, noch in de „Reformirte Kirchenzeitung" bepleit. En de mannen van de moderne richting gaan maar altijd voort met het Woord van God te bestrijden!

Zoo werd dezer dagen de Licenciaat Römer tot zevenden predikant beroepen van de Evangelische kerk van Remscheid. Eenige gemeenteleden hebben tegen het mogelijk approbeeren van dit beroep hun protest laten hooren. Want de heer Römer heeft voor zijn beroep in de gemeente een proefpredikatie gehouden, uit welke preek onwedersprekelijk bleek, dat de prediker niet aan den Christus der Schrift en der Evangelische belijdenis geloofde, zoodat zijn prediking niet aan de vereischten, gesteld in art. 78 der kerken van Rijnland en Westfalen, voldoet. Ook was het door den gekozene zelf in de proefpredikatie, die in druk verscheen, uitgesproken, dat hij zich met tegenzin, en tegen zijn innige overtuiging in, aan het voorlezen van de Evangelische geloofsbelijdenis, gelijk die in de liturgie wordt voorgeschreven, onderwerpt.

Geen wonder daarom, dat eenige gemeenteleden verklaren geen vertrouwen te kunnen stellen in de bediening van het ambt van herder en leeraar, wanneer het er toe kwam, dat de heer Römer daarin bevestigd werd. Zij verklaren dan ook, dat in kerkelijke en Christelijke kringen door de proefpredikatie groote ontroering ontstaan was, en verwachten, dat als zijn verkiezing geapprobeerd werd, er allerlei verwarring ontstaan zou; waarom zij dan ook op grond van art 59,14 der kerkenordening bezwaar tegen den gekozene inbrengen.

Of het helpen zal? Tot hiertoe hebben de hoogere besturen in Duitschland het gelaten bij woorden en nog eens woorden. Tot een krachtige daad, waardoor de belijdenis der kerk verdedigd wordt tegen de aanvallen van hen, die als herder en leeraar haar moeten dienen, kwam het niet.

Engeland. Hetgeen bij de opgravingen door Amerikanen ondernomen, gevonden werd, heeft reeds menige lichtstraal geworpen op den toestand, waarin de Joden gedurende de Assyrische en de Babylonische ballingschap verkeerden. Dezelfde geleerde en leider der opgravingen Dr. E. J. Banks, die onlangs over Bysonya berichten gaf, heeft nu ook in de *Sunday School Times* het woord genomen, om mede te deelen, wat de nieuwste vondsten omtrent de Joodsche ballingen hebben geleerd.

In de eerste plaats komt hierbij de rivier de Chebar in aanmerking, aan welke de profeet Ezechiël leefde. Dat daarmede niet de rivier de Chaboras bedoeld is, die in Mesopotamie bij Circesium in de Eufraat uitloopt, is door de nieuwere onderzoekers erkend, want de rivier door Ezechiël genoemd, wordt in het Hebreeuwsch Kebar geheeten en was een rivier in Babylon en niet in Mesopotamië. Maar welke *rivier* is dan bedoeld? Enkele uren Zuid-oostelijk van Babylon ligt aan het Hindickkanaal een dorpje, dat onder den naam van Kifil bekend is en dit woord is de verbasterde Hebreeuwsche naam Jecbeskel, die door ons uit den mond der Arabische bevolking gehoord is. Dit dorp Kifil wordt uitsluitend door Joden bewoond, en bevat een graf, welks wanden rijk met kleurige Hebreeuwsche opschriften versierd is. „Deze bouw, die door de vrome inwoners van het land bestendig in stand gehouden wordt, schijnt volgens zijn stijl uit de gelukkige dagen der Arabieren afkomstig te zijn, maar zijn grondslag schijnt tot den dood van Ezechiel teruggevoerd te moeten worden, want van alle graven der profeten schijnt geen meer dan dit den stempel der echtheid te dragen." Wij wijzen er op dat de Amerikaansche geleerde telkens spreekt van „schijnen"; welk woord wij in onze gedachten onderschrappen.

Overigens is dit overblijfsel is geen geval een getuige van de Babylonische oudheid. Toch ontbreken die niet. Dr. Banks weet ons het volgende te verhalen: „Toen ik onlangs op de ruine van een hoogen heuvel Biamya genaamd (niet het Biamya waar de Universiteit van Chicago opgravingen laat doen) niet ver van de stad Kaut, onderzoekingen deed, ontdekte ik fundamenten van onderscheidene groote boowwerken, die uit vierkante tegels bestonden, en ieder van die was met een Hebreeuwschen naam gestempeld. Ofschoon niet leesbaar, is het kennelijk de naam eener stad." Tot bewijs hiervoor haalt Dr. Banks aan, dat ook in Mughair muurtegels gevonden zijn, met den naam der stad Ur-u er op. Ook is der vermelding waard, dat brokstukken van oude grafsteenen uit marmer en met Hebreeuwsche opschriften, en ook voorwerpen van Terra Cotta met Hebreeuwsche bezweringsformules door geheel Babylonië gevonden zijn. Volgens Banks hebben de opgravingen te Nippoer in midden Babylonie, die in den laatsten tijd door Hilprecht geleid werden, wellicht het grootste aantal gedenkstukken uit den tijd der Israëlitische ballingschap aan den dag gebracht. Op de toppen der hooge heuvels bijv., bij het naburige Affej leefden de ballingen, en hunne huizen, wier wanden door den tand des tijds halfweg gerukt zijn, geven nog een levendig beeld van hunne levensmanier."

De huizen namelijk, waarin de krijgsgevangen Israëlieten woonden, hadden wanden van leem en slechts zelden van gebakken steen. De huizen bevatten slechts een kamer, waarin maar eene opening, waardoor het vertrek moest verlicht en waaruit de rook van het haardvuur moest ontsnappen. Het meubilair van zulk een huis bestond uit een maalsteen, een meelzak, eenige messen en rietmatten, een leemen tafel, een olijfoliclamp, een gewicht in steen en een uit gebakken klei vervaardigd kippenhok. Een soort van vondsten komt dikwijls voor: Hebreeuwsche schalen, die bezweringsformules bevatten, die met zwarten inkt geschreven zijn. Het opschrift, dat dikwijls vergezeld wordt van ruwe teekeningen van engelen en demonen, is gewoonlijk een gebed voor herstelling van of bewaring voor krankheden. Het water in de schalen moest den inkt wegnemen en het zwart geworden water zou dan den patient genezing brengen. De Joodsche balling begroet zijn dooden op een bijzondere manier en wel in twee groote urnen. De doode werd in een gebogen stand in de dubbele urn gebracht.

Het is niet veel wat de uitgravingen aan de Eufraat en Tigris omtrent de Joden in de ballingschap leeren en van dat weinige staat nog niet eens alles vast. Doch elke lichtstraal die hetgeen de Schrift ons leert, verhelderen kan, is dankbaar te aanvaarden.

Frankrijk. De protestantsche faculteit te Parijs.

De protestantsche Theologische faculteitteit te Parijs is gesticht toen Duitschland Elzas en Lotharingen anexeerde. Die Theologische faculteit zal echter als staatsinstelling weldra ophouden te bestaan, wanneer de scheiding tusschen kerk en staat tot stand komt. De deken dier faculteit, Stapfer, deelde bij opening der lessen op 6 Nov. mede, dat, dank zij een samenwerking van de Gereformeerde en Luthersche algemeene Synode, de toekomst der faculteit verzekerd is. Wij hopen, dat wanneer de band met den staat verbroken is, de Theologische faculteit van Parijs een haardstede moge worden waar niet modernisme of vermittelungstheologie gelijk tot hiertoe, maar protestantsche Theologie beoefend wordt. Wanneer de scheiding van kerk en staat doorgaat, en dit is te verwachten, zal er ook wel eene regeling getroffen worden, waarbij het voortbestaan van de Theologische faculteit te Montauban, die altijd een meer rechtzinnige tint heeft als die van Parijs, kan blijven voortbestaan. Over het algemeen kan men zeggen, dat zoowel in de Gereformeerde als in de Luthersche kringen van Frankrijk men zich toerust om de moeilijkheden, die ontstaan zullen wanneer er geen staatstractementen meer uitbetaald worden, het hoofd te bieden. Men zou zeggen dat de officieuse synodale organisatie er voor aangewezen was om op dat terrein handelend of althans raadgevend op te treden. Niet genoeg kan betreurd worden, dat die officieuse synodale organisatie verzwakt is door het optreden van de z. g. centrum-partij, welke voeling met de liberalen of modernen zoekt. De fout die men bij het inrichten der officieuse synodale organisatie beging, waarbij men namelijk niet de officieele belijdenis der Gereformeerde kerken in Frankrijk van la Rochelle, maar eene korte formule tot accoord van kerkelijke gemeenschap verhief, wreekt zich nu. Wel is waar had men dan een dertig jaren geleden slechts een klein getal belijders onder de vaan van de oude confessie van la Rochelle kunnen vereenigen, maar nu verkreeg men het opkomen van eene sterke partij, die voeling, zoo niet vereeniging wil met de modernen, omdat men deze blijft beschouwen als leden van het groote protestantsche huisgezin, al hebben zij zich zelfstandig in de délégation libérale georganiseerd.

Doordat de officieuse synodale organisatie twee partijen zag ontstaan, een rechterzijde en een centrum, is haar kracht gebroken.

Hoe de anarchistische geest zich in Frankrijk steeds meer doet gelden, blijkt uit het feit dat onderwijzers der volksschool niet alleen antipatriotische leerlingen gingen verkondigen maar dat zij ook syndicaten gingen vormen om zich tegen hen die over hen gesteld zijn, te verzetten. De regeering heeft hun dit echter belet, terwijl hun herinnerd werd dat zij staatsambtenaren en geen arbeiders zijn. Wie weet of de regeering er geen berouw over krijgt, dat zij met alle kracht de z. g. leekenschool heeft bevorderd en die der Roomsche broeder- en zusterschappen heeft tegengestaan.

Ook is het een bedroevend teeken voor Frankrijk, dat in het laatste jaar het cijfer der geboorten zoo gedaald is, dat het gelijk is aan het cijfer, dat bereikt werd toen het land 28 millioen inwoners telde.

Gemengd Nieuws.

Jubileum van Dr. Stöcker. Den 11en December viert de gewezen hofprediker Dr. Stöcker te Berlijn zijn 70sten verjaardag. De predikanten Braun, Bunke en Lic. Mumm hebben een oproeping gedaan om den man, die in zijn ambt als predikant en in het openbare leven zoo krachtig tegen ongeloof, onzedelijkheid en revolutie gestreden heeft, een bewijs van liefde en dankbaarheid te geven. Onvermoeid heeft Stöcker nu reeds zoovele jaren voor de Evangelische kerk en van de Inwendige Zending gearbeid, daarbij getrouw het goede voor koning en vaderland en met een warm hart en een helder oog het welzijn voor de arbeidersklasse in stad en land zoekend. Bovengenoemde predikanten noodigen rijk en arm uit een zoo groot mogelijke som als een »eeregave" bijeen te brengen, om die Dr. Stöcker op zijn 70ste verjaardag te overhandigen; deze moet dan zelf beslissen waarvoor het saamgebrachte geld zal gebruikt worden.

Arbeid onder kinderen van rijken. De bisschop der Episcopaalsche kerk van Londen heeft het noodig geoordeeld eene commissie te benoemen, om te onderzoeken, wat er kan gedaan worden voor »de Godsdienstige opvoeding van de kinderen der rijkere klassen". Veel wordt er gedaan voor den armen stand, maar het is niet te loochenen dat velen in het land, die leiding willen geven aan het volksleven, niet beseffen welke ernstige plichten de opvoeding van het opkomend geslacht medebrengt. Daarom kan het worden toegejuicht dat de bisschop althans er op gewezen heeft dat de kinderen van welgestelden of rijken moeten bearbeid worden, om dat wat men in Engeland de »national decadence" noemt, te stuiten.

Uitvaart van George Williams. Verleden week werd het stoffelijk overschot van sir George Williams, den stichter der Jongelings-vereenigingen, in de St. Paul's Cathedral, Londen's hoofdkerk, ter aarde besteld. Drie en vijftig predikanten der Episcopaalsche kerk en vier-en veertig leeraars van Dissenters waren daarbij, met afgevaardigden van Jongelings vereenigingen uit de geheele wereld, en vertegenwoordigers van 105 verschillende vereenigingen, tegenwoordig.

In New York wordt aan den ingang van onderscheidene kerkgebouwen aan iederen bezoeker een kerkboek of gebedenboek gegeven. Maar zulk een boek is zoo gedrukt, dat rechts gebeden en links alleen advertentien gevonden worden. De reclame woede zoekt zich dus ook al meester te maken van het heilig erf der kerk!

Een gewezen predikant over godsdienstonderwijs De bekende Paul Göhre, vroeger evangelisch predikant in Frankfort a/M., heeft zich in een voorlezing over de opvoeding der kinderen, volgens de *Vorwärts*, volgenderwijze uitgelaten: Het onderwijs in den Godsdienst is geheel verwerpelijk. Den kinderen mag in het geheel geen Godsdienst geleerd worden, maar alleen den volwassenen, en deze hebben, wanneer zij arbeiders zijn, ook iets beters te doen dan zich in Godsdienstige problemen te verdiepen. Daar nu eenmaal in de school in geen geringe hoeveelheid Godsdienstonderwijs gegeven wordt, mogen de ouders op geschikte manier hunne kinderen op het sprookjesachtige karakter der Bijbelsche geschiedenis wijzen. Dan zullen de kinderen vanzelf een helder oordeel over deze dingen kunnen vormen." Het is gelukkig voor de Evangelische Kerk, dat ze van zulk een predikant bevrijd werd.

Winckel.

Voor Kinderen.

TWEE WEGEN.

XVII.

In de schuld.

't Was gelukkig voor Gilles, dat zijn zoogenaamde vriend eerlang weer Utrecht verliet. Ongelukkig echter was de kwade raad dien de laatste gegeven had, niet met hem heengegaan.

En zoo is het dan niet te verwonderen, dat we onzen jongen koopman weer aantreffen in het gezelschap der spelers en drinkers. Dat hij onder hen niet veel goeds leerde, is licht te begrijpen. Vloeken, ijdele, lichtzinnige, soms ook wel vuile taal spreken, kwam hier voor, al heetten de jongelieden ook beschaafd en van goeden stand.

Zoo dwaalde Gilles al meer en meer af. Tot het doen van belijdenis gevoelde hij al minder lust, of liever hij moest zich zelf bekennen, dat zijn leven in den laatsten tijd volkomen in strijd was met wat verwacht wordt van hen, die Christus belijden. Ook wist hij zeer goed dat de dominee hem nu nog minder dan vroeger ter belijdenis zou toelaten. Hij bleef dus maar weg.

Des te meer kwam hij onder de vrienden, die weldra hem den lof konden geven dat hij in 't spelen een eerste zou worden. Gilles vond dit heel goed, niet alleen om de eer, maar wijl voorloopig de gezellige avondjes hem nog al duur kwamen. Niet alleen moest er nu en dan eens getracteerd, maar ook bespeurde onze man dat hij, al won hij ook meermalen, toch ten slotte er altijd geld bijlegde. Hij troostte zich dan wel met de gedachte dat het anders zou worden als hij maar mettertijd een „eerste" werd, doch op 't oogenblik gaf dit weinig. En de verstandige gedachte, kwam bij hem op dat het toch veel beter zou zijn de speelkaarten en heel 't gezelschap voor goed vaarwel te zeggen. Ongetwijfeld zouden dan ook zijn zaken er beter bij gevaren zijn, die nu soms verwaarloosd werden, of maar ten halve gedaan.

Doch toen hij eens bij het naar huis gaan daarover met een paar vrienden sprak, lachten zij hem hartelijk uit en zeiden:

„Ben je dwaas! je bent veel te gezellig om zoo alleen bij die oude tante te gaan kniezen We verliezen allemaal wel eens. Dat betert wel. 't Komt ook doordat je zoo weinig waagt: wie niet waagt, wie niet wint. Meer dan een die nu van zijn renten leeft heeft dat aan zijn geluk bij 't spelen te danken."

Of dat waar was? Wèl was waar, dat er honderden liepen, arm en ellendig, die dat ook aan de speeltafel hadden te danken. Dit wisten de heeren misschien ook wel. Maar in elk geval ze zwegen er van.

Den eersten den besten keer nam Gilles de proef. Hij zette een som op het spel hooger dan ooit te voren. Er waren hier spelers om weinig en om veel. En zie het „geluk diende hem" zooals men dat heel dwaas noemde. Toen hij des avonds laat of eigenlijk in den nacht met een vermoeid hoofd thuis kwam, was hij wel tweehonderd gulden rijker dan toen hij heenging. De vrienden hadden hem toch wel goed geraden!

Heel den dag was Gilles' hoofd vervuld met het behaalde voordeeltje, dat zijn vorige verliezen geheel goed maakte. Op die manier, dacht hij, wordt ik nog eens rijk en zonder veel moeite. Ja, ik heb nog een prettigen avond bovendien. Hoe prettig het echter ook was, toch bespeurde hij wel, dat die avondjes hem niet beter geschikt maakten voor zijn dagelijksch werk. Nu eens bleef dit, dan dat onafgedaan. Ook zei zijn geweten hem wel dat hij niet goed deed, dat de Heere God geen welgevallen kan hebben in hem, die neerzit in het gestoelte der spotters, dergenen die hun tijd verkwisten bij den wijn en in de ijdelheden dezer wereld. Doch, zoo sterk had de lust tot het spel en de grootschheid des levens den jongen man aangegrepen, dat hij zich over al 't andere heen zette. De indruk, bij en door moeders dood ontvangen, scheen geheel uitgewischt.